מי לאו כחו הוא תיזיל לתחת אלא כח כחוש הוא. היינו כחו חזק אלא קצת כחו יש כאן והאי דלא אזלה לעיל משום שכלה כח מחזק הזריקה והאבן מחזיקת לאחר אבל עדיין הולכת היא ממקצת כחו: ה"ג **ר' יהודה בן בתירא אומר בזה אחר זה האחרון חייב מפני שקירב את מיתתו אמר ר' יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו** [1]**ואיש כי יכה כל נפש אדם רבנן** סברי כל נפש עד דאיכא כל נפש ור' יהודה בן בתירא סבר כל נפש כל דהוא נפש אמר רבא [2]**הכל מודים בהורג את הטריפה שהוא פטור** [3]**בגוסס בידי שמים שהוא חייב לא נחלקו אלא בגוסס בידי אדם מר** [4]**מדמי ליה לטריפה ומר מדמי ליה לגוסס בידי שמים מאן דמדמי ליה לטריפה מאי טעמא לא מדמי ליה לגוסס בידי שמים גוסס בידי שמים לא איתעביד ביה מעשה האי איתעביד ביה מעשה ומאן דמדמי ליה לגוסס בידי שמים מ"ט לא מדמי ליה לטריפה טריפה מחתכי סימנים הא לא מחתכי סימנים תני תנא קמיה דרב ששת** [1]**ואיש כי יכה כל נפש אדם להביא המכה את חבירו ואין בו כדי להמית ובא אחר והמיתו שהוא חייב אין בו כדי להמית פשיטא אלא יש בו כדי להמית ובא אחר והמיתו שהוא חייב וסתמא כרבי יהודה בן בתירא אמר רבא ההורג את הטריפה פטור** [5]**וטריפה שהרג בפני ב"ד חייב שלא בפני ב"ד פטור בפני ב"ד** [6]**(מאי טעמא) חייב דכתי'** [2]**ובערת הרע מקרבך שלא בפני ב"ד פטור דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה** [6]**וכל עדות שאי אתה יכול להזימה לא שמה עדות ואמר רבא** [7]**הרובע את הטריפה חייב טריפה שרבע בפני ב"ד חייב שלא בפני ב"ד פטור בפני ב"ד חייב דכתיב** [2]**ובערת הרע מקרבך שלא בפני ב"ד פטור דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה הא תו למה לי היינו הך הרובע את הטריפה איצטריכא ליה מהו דתימא ליהוי כמאן דמשמש מת וליפטר קמ"ל דמשום הנאה הוא והא אית ליה הנאה ואמר רבא** [8]**עדים שהעידו בטריפה והוזמו אין נהרגין עדי טריפה שהוזמו נהרגין רב אשי אמר** [9]**אפילו עדי טריפה שהוזמו אין נהרגין בזוממי זוממין ואמר רבא שור טריפה שהרג חייב** [10]**ושור של אדם טריפה שהרג פטור מאי טעמא אמר קרא** [3]**השור יסקל וגם בעליו יומת כל היכא דקרינא ביה וגם בעליו יומת קרינן ביה השור יסקל וכל היכא דלא קרינן ביה וגם בעליו יומת לא קרינן ביה השור יסקל רב אשי אמר** [3]**אפילו שור טריפה נמי שהרג פטור מאי טעמא כיון דאילו בעלים הוו פטירי שור נמי פטור: שיסה בו את הכלב וכו':** [7]**אמר רב אחא בר יעקב כשתמצא לומר לדברי ר' יהודה ארם נחש בין שיניו הוא עומד לפיכך** [11]**מכיש בסייף ונחש פטור לדברי חכמים** [12]**ארם נחש מעצמו הוא מקיא לפיכך נחש בסקילה** [13]**והמכיש פטור: מתני'** [13]**המכה את חבירו בין באבן בין באגרוף ואמדוהו למיתה והיקל ממה שהיה ולאחר מכאן הכביד ומת חייב ר' נחמיה אומר פטור שרגלים לדבר: גמ'** [14]**תנו רבנן את זו דרש רבי נחמיה** [4]**אם יקום והתהלך בחוץ על בגוסס בידי אדם. תימה אותו שעשאו גוסס אמאי פטור הא** רוב גוססין למיתה [15] ואמרינן בריש בן סורר (לעיל דף פט:) דהולכין בדיני נפשות אחר הרוב והמכה חבירו ואמדוהו למיתה ומת מי לא מיחייב והא נמי אחוב למיתה הוא וי"ל דכיון שהקילה עליו תורה שחוכשין אותו כדאמרינן בסמוך ואע"פ שאמדוהו למיתה אין הורגין כל זמן שהוא חי וזימנין נמי דאומדין למיתה וחי אף על גב דרובא מייתי הלכך כיון שבא אחר והרגו פטור ותדע דהא אשכחן גוסס בידי שמים דנחשב כחי לחייב את ההורגו אע"ג דרוב גוססין למיתה הלכך אין לתמוה בגוסס בידי אדם אם נחשבנו כחי לפטור מי שעשאו גוסס:

מר מדמי ליה **לטריפה** וכו'. אף על גב דקאמי קא דרשי איצטריך ליה להני טעמי:

ההורג את הטריפה פטור. אפי' למ"ד טריפה חיה דקופו שימות בחבלה זו ותדע דהא רבא אית ליה טריפה חיה בפרק קמא דתמורה (דף יא: ושם) ומיהו נראה דהתם גרסינן רבה בר פלוגתיה של רב חסדא ועוד דסנהדרין הפוכה בפרק קמא דבכורות (דף ג. ושם) [2]:

בפני בית דין חייב. כגון דראוהו ביום שדנין על ראייתם דאי ראוהו בלילה בעי עדות כדמוכח בהמוכל (כ"ק ד' ל: ושם) וכיון דבעי עדות בעינן עדות שאתה יכול להזימה: **שור טריפה** שהרג חייב. אע"ג דבשאלתי פרק ד' וה' (שם דף מד:) פטרינן לרבי שמעון שור שנתכוין להרוג את זה והרג את זה מטעם דכמיתת בעלים כך מיתת השור לא דמי דהתם הטעם שור לשניהם אבל הכא באדם שייך לפטור מטעם עדות שאי אתה יכול להזימה וכשור לא שייך דאם הוזמו עדים משלמים דמי שור טריפה לבעלים:

מגדף

ואי לאו כחו הוא תיזיל לתחת אלא כח כחוש הוא [6]**ת"ר** [1]**הכוהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות ומת בין בבת אחת בין בזה אחר זה פטורין רבי יהודה בן בתירא אומר בזה אחר זה האחרון חייב מפני שקירב את מיתתו אמר ר' יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו** [1]**ואיש כי יכה כל נפש אדם רבנן סברי כל נפש עד דאיכא כל נפש ור' יהודה בן בתירא סבר כל נפש כל דהוא נפש אמר רבא** [2]**הכל מודים בהורג את הטריפה שהוא פטור** [3]**בגוסס בידי שמים שהוא חייב לא נחלקו אלא בגוסס בידי אדם מר** [4]**מדמי ליה לטריפה ומר מדמי ליה לגוסס בידי שמים מאן דמדמי ליה לטריפה מאי טעמא לא מדמי ליה לגוסס בידי שמים גוסס בידי שמים לא איתעביד ביה מעשה האי איתעביד ביה מעשה ומאן דמדמי ליה לגוסס בידי שמים מ"ט לא מדמי ליה לטריפה טריפה מחתכי סימנים הא לא מחתכי סימנים תני תנא קמיה דרב ששת** [1]**ואיש כי יכה כל נפש אדם להביא המכה את חבירו ואין בו כדי להמית ובא אחר והמיתו שהוא חייב אין בו כדי להמית פשיטא אלא יש בו כדי להמית ובא אחר והמיתו שהוא חייב וסתמא כרבי יהודה בן בתירא אמר רבא ההורג את הטריפה פטור** [5]**וטריפה שהרג בפני ב"ד חייב שלא בפני ב"ד פטור בפני ב"ד** [6]**(מאי טעמא) חייב דכתי'** [2]**ובערת הרע מקרבך שלא בפני ב"ד פטור דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה** [6]**וכל עדות שאי אתה יכול להזימה לא שמה עדות ואמר רבא** [7]**הרובע את הטריפה חייב טריפה שרבע בפני ב"ד חייב שלא בפני ב"ד פטור בפני ב"ד חייב דכתיב** [2]**ובערת הרע מקרבך שלא בפני ב"ד פטור דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה הא תו למה לי היינו הך הרובע את הטריפה איצטריכא ליה מהו דתימא ליהוי כמאן דמשמש מת וליפטר קמ"ל דמשום הנאה הוא והא אית ליה הנאה ואמר רבא** [8]**עדים שהעידו בטריפה והוזמו אין נהרגין עדי טריפה שהוזמו נהרגין רב אשי אמר** [9]**אפילו עדי טריפה שהוזמו אין נהרגין בזוממי זוממין ואמר רבא שור טריפה שהרג חייב** [10]**ושור של אדם טריפה שהרג פטור מאי טעמא אמר קרא** [3]**השור יסקל וגם בעליו יומת כל היכא דקרינא ביה וגם בעליו יומת קרינן ביה השור יסקל וכל היכא דלא קרינן ביה וגם בעליו יומת לא קרינן ביה השור יסקל רב אשי אמר** [3]**אפילו שור טריפה נמי שהרג פטור מאי טעמא כיון דאילו בעלים הוו פטירי שור נמי פטור: שיסה בו את הכלב וכו':** [7]**אמר רב אחא בר יעקב כשתמצא לומר לדברי ר' יהודה ארם נחש בין שיניו הוא עומד לפיכך** [11]**מכיש בסייף ונחש פטור לדברי חכמים** [12]**ארם נחש מעצמו הוא מקיא לפיכך נחש בסקילה** [13]**והמכיש פטור: מתני'** [13]**המכה את חבירו בין באבן בין באגרוף ואמדוהו למיתה והיקל ממה שהיה ולאחר מכאן הכביד ומת חייב ר' נחמיה אומר פטור שרגלים לדבר: גמ'** [14]**תנו רבנן את זו דרש רבי נחמיה** [4]**אם יקום והתהלך בחוץ על**

כיון דאילו הוו בעלים. טריפה דכוותיה לא הוי מקטלי שור טריפה נמי לא מקטיל דהא למיתת בעלים הוקש: **שיסה.** גירה: **הסיך.** שאחז הנחש והוליכו והסיך הנחש בנשכו: **בין שיניו עומד.** והרי הוא כתוקע סכין בבטנו דלאו גרמא הוא שהרי כלי משאחזתו בידו: **מכיש בסייף.** כדין רוצח: **מעלמו מקיא.** בנשיכתו וכשהשיכו זה עדיין אין בו כדי להמית לפיכך גרמא בעלמא הוא אף על פי שיודע שסופו להקיא מיהו לאו מכחו מייתי: **לפיכך נחש בסקילה.** כדין שור שהמית דכל בהמה וחיה כשור הן [16] אלא שדבר הכתוב בהוה: **מתני' ואמדוהו למיתה.** בית דין. אבל אמדוהו תחילה לחייב אפילו לרבנן פטור כדלקמן [ע"ב]: **והיקל ממה שהיה.** וחזרו ואמדוהו לחייב: **שרגלים לדבר.** שלא מת מחמת מכה זו שהרי היקל:

גמ'

מסורת הש"ס

א) נ"ק י: כו:, ב) פ"ל נ"ג, ג) [לעיל מא. נ"ק עה:], ד) [נ"ק נג:], ה) [אלה זו לא נאמרה בערוך ואולי ל"ל מסיק ועיין בערוך ערך תרס], ו) [נ"ל והמסיק], ז) [מיר סה:], ח) כתובות לג: [תוספתא נ"ק פ"ט], ט) [נ"ק נד:], י) כדאיתא בקדושין עא:, כ) [ועי' תוס' נדה כג: ד"ה אמר ותוספות מנחות נח: ד"ה ואיכא דאמרי וכו' בתריכות].

תורה אור השלם

1. ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת:
ויקרא כד יז
2. הַנָּבִיא הַהוּא אוֹ חֹלֵם הַחֹלוֹם הַהוּא יוּמָת כִּי דִבֵּר סָרָה עַל יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַפֹּדְךָ מִבֵּית עֲבָדִים לְהַדִּיחֲךָ מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְלֶכֶת בָּהּ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ:
דברים יג ו
3. וְאִם שׁוֹר נֶגַח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ או אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת:
שמות כא לו
4. אם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא:
שמות כא יט

מוסף רש"י

הכוהו עשרה בני אדם כו' **פטורין.** שאין יודע על ידי מי נהרג (ב"ק י:) דבעינן שיכה כל נפש אדם, כל הנפש, ואין כאן מכה כל הנפש ופטורים ממיתה (שם כז:). **וכל עדות שאי אתה יכול להזימה לא שמה עדות.** דרחמנא אמר (דברים יט) והנשאר הנשארים יראו והנה עד שקר העד וגו' ועשיתם לו כאשר זמם לעשות וגו' עדות שאתה יכול לקיים בה תורת הזמה הוא עדות ואי לא לא (פסחים יב. וכעי"ז לעיל מא.). **בין שיניו הוא עומד.** ונלא כיונת הנחש יצא האדם (ב"ק נג:). **לפיכך מכיש בסייף.** דהוה ליה כאילו הרגו בסייף, שהורג ממש הוא ולא גורם (שם). **נחש בסקילה.** כדין שור הורג אדם דמתיב שור יסקל (שם). **שרגלים לדבר.** שלא מחמת הכאה, הואיל ומתחלה היקל ממה שהיה (נזיר סה:).

עין משפט נר מצוה

כה א מיי' פ"ד מהל' רוצח הלכה ו סמג לאוין קסג:
כו ב מיי' שם פ"ג הלכה ח:
כז ג ד מיי' שם הלכה ז:
כח ה ו מיי' שם ה"ט:
כט ז מיי' פ"ו מהלכות מיסורי ביאה הי"ג (טור אה"ע סי' כ):
ל ח ט מיי' פ"ב מהל' עדות הלכה ז:
לא י כ מיי' פ"י מהל' מקי מתון הלכה ז:
לב ל מיי' שם הלכה ח:
לג מ מיי' פ"ד מהל' רוצח הלכה ג ה:

עין משפט נר מצוה

לד א ב מיי׳ פ״ד מהל׳ רוצח הלכה ג:
לה ג מיי׳ שם הלכה ב:

מוסף רש״י

על משענתו. כדמתרגמינן על בוריו, שאב לכמו ולאיתנו הראשון (כתובות לג:). מלמד שחובשין אותו. לא נאמר מקרא זה אלא ללמדך דהיכא דהכהו ולא מת ונפל למשכב יחבשו את המכה ההוא בבית האסורין עד שנראה אם יקום והתהלך בחוץ או ונקה המכה, מכלל דעד השתא לא יצא מידי נ״ד אלא נתכם (שם). שהמקושש במיתה. ואף על גב דכתיב כי לא פורש מה יעשה לו, היינו שלא היה יודע אם נפקיה מחורה אם בחנק הקל, כדמפרש ואזיל (רשב״ם ב״ב קיט:). שהרי יצא מב״ד זכאי. כלומר הואיל וקודם עמדו בדין מצאו לו זכות, אין לנו לחייבו (לעיל עז:).

מגדף הוראת שעה היתה. איכא למאן דאמר לקמן (דף פ:) מקושש נמי הוראת שעה היתה:

לא היה יודע באיזו מיתה. ואע״ג דמיתה סתם חנק היא מתוך הסברא היה מדמה לעובד עבודת כוכבים דנסקילה [9] דמחלל שבת בפרהסיא ככופר בעיקר דכופר נמעשה ברשות:

בשלמא לרבי נחמיה היינו דכתיב תרי אומדני בו׳. ולאו לפוטרו ממיתה איצטריך דקאמרינן לעיל וכי ס״ד שזה מהלך וזה נהרג אלא אתא קרא לאשמועינן דמשלם ריפוי ושבת ואע״ג דדיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה (עיל דף נב.) דסלקא דעתך דיון דאמדוהו למיתה פטור דהא משמיע הוא דאמיתו עליה ומיהו קשה הא דקאמרינן לעיל ורבנן האי ונקה המכה מאי דרשי ביה הא בין רבנן ור׳ נחמיה אית להו תרי אומדני וכי היכי דמוקי ליה ר׳ נחמיה לתרי אומדני דידיה מוקמי ליה נמי רבנן לתרי אומדני דידהו לאמדוהו לחייס ומת דמשמע הכא דלרבנן בעי קרא ויש לומר דקשיא ליה משום דונקה המכה אאם יקוס כתיב דאמדוהו לחיים ומת. פירש בקונטרס דבשביהם משלם ממון וקנא קשה אמדוהו לחייס ומת ליהוי כחייבי מיתות שוגגין דפטורין הא דפטור ממיתה לא מן הדין אלא משום דילא מבית דין זכאי: ח״נ

[1]תנו רבנן המכה את חבירו ואמדוהו למיתה וחיה פוטרין אותו אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה אומדין אותו אומד שני לממון ואם לאחר כן הכביד ומת הלך אחר אומד האמצעי דברי רבי נחמיה וחכמים אומרים אין אומד אחר אומד תניא אידך [2]ב״אמדוהו למיתה אומדין אותו לחיים לחיים אין אומדין אותו למיתה אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה אומדין אותו אומד שני לממון ואם לאחר כן הכביד ומת משלם נזק וצער ליורשים מאימתי משלם משעה שהכהו וסתמא כרבי נחמיה: **מתני׳** נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם לעובד כוכבים והרג את ישראל לנפלים והרג את בן קיימא פטור [3]נתכוין להכותו על מתניו ולא היה בה כדי להמיתו על מתניו והלכה לה על לבו והיה בה כדי להמיתו על לבו ומת פטור נתכוין להכותו על לבו

והיה

גמ׳ **על משענתו.** מתרגמינן על בוריה שנתרפא לגמרי ונשען על כתו: **וכי תעלה על דעתך.** למה לי למימר ונקה המכה[4] ממיתה: **אלא זה שאמדוהו.** מתחילה למיתה וכא הכתוב ללמדך שאם יקום מן המשכב והתהלך בחוץ ואמדוהו למשענת חיים ונקה המכה ואפי׳ מת לאחר מכן שחזר והכביד: **ורבנן האי ונקה המכה מלמד שחובשין אותו.** אם אמדוהו למיתה חובשין את המכה עד שנראה אם יקום ויבריא ושבת ונתן דמי נזקו ולא יחבשו אותו ורבי נחמיה חבישה מנא ליה ליף ממקושש ורבנן נמי לילפי ממקושש מקושש בר קטלא הוא ומשה לא הוה ידע קטליה במאי לאפוקי האי דלא ידעינן אי בר קטלא הוא אי לאו בר קטלא הוא ורבי נחמיה ליף ממגדף דלא הוה ידע אי בר קטלא הוא וחבשוהו ורבנן מגדף הוראת שעה היתה כדתניא [5] יודע היה משה רבינו שהמקושש במיתה שנאמר [1]מחלליה מות יומת אלא לא היה יודע באיזו מיתה נהרג שנאמר [2]כי לא פורש וגו׳ אבל מגדף לא נאמר בו אלא [3]לפרש להם על פי ה׳ שלא היה משה יודע אם הוא בן מיתה כל עיקר אם לאו בשלמא לרבי נחמיה היינו דכתיבי תרי אומדני חד אמדוהו למיתה וחיה וחד אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה אלא לרבנן תרי אומדני למה לי חד אמדוהו למיתה וחיה וחד אמדוהו לחיים ומת ורבי נחמיה אמדוהו לחיים ומת לא צריך קרא [3]שהרי יצא מבית דין זכאי

[4]ב״אמדוהו לחיים ומת. פירש בקונטרס דבשביהם משלם ממון וקנא קשה אמדוהו לחייס ומת ליהוי כחייבי מיתות שוגגין דפטורין הא דפטור ממיתה לא מן הדין אלא משום דילא מבית דין זכאי: ח״נ

[5]**יודע היה משה רבינו שהמקושש במיתה שנאמר מחלליה מות יומת אלא לא היה יודע באיזו מיתה נהרג שנאמר כי לא פורש וגו׳ אבל מגדף לא נאמר בו אלא לפרש וכו׳: הוראת שעה היתה.** אי לא כתב חביבה דהכא מחבישה דהתם לא הוה גמרינן דהוראת שעה היתה שהרי לא נצטוו מתחילה על אותה חבישה ומעצמם עשו דכיון דלא נאמר בו מיתה מתחילה מה ספק היה להם להטיל עליו ספק מיתה ולחובשו: **כדתניא.** סייעתא להא דאמר לעיל מקושש לא נתפקח עליו אלא באיזה מיתה יומת אבל מגדף לא היו יודעין שהיה חייב מיתה: **מה יעשה לו.** משמע בר עשייה הוא אבל לא היו יודעין מהו: **לפרוש להם.** ולא כתוב מה יעשה משמע כל דינו היו צריכין לפרש להם: **בשלמא לר׳ נחמיה.** דאמר ונקה המכה לאמדוהו למיתה והקל וחזר והכביד אתא היינו דכתיבי תרי קראי יתירא לאומדנא דאם בא ללמדנו שהחובל בחבירו חייב בריפוי ושבת כדמסיק שנתו יתן וגו׳ [שמות כא] נכתוב והכה את רעהו באבן או באגרוף ונפל למשכב שנתו יתן ורפא ירפא ולא ימות יתירא הוא למדרש וכן אם יקוס והתהלך בחוץ [שם]: **חד אמדוהו למיתה וחיה.** דלא תימא הואיל וילא מב״ד חייב נקטליה הא דהדר חי אם רחמנא עליה להכי אתא ולא ימות כלומר והכה איש וגו׳ ולא ימות כמה שאמדוהו אלא נפל למשכב שנתו יתן ממון ולא מיתה או אם יקוס והתהלך בחוץ לאחר שאמדוהו למיתה ונקה המכה אפילו חזר והכביד ומת: **אלא לרבנן.** דאמרי לחבישה אתא תרי אומדני למה לי לכתוב ולא ימות ונפל למשכב ונקה המכה שנתו יתן ושמעינן מינה אמדוהו למיתה וחיה ממון יתן ולא מיתה ומונקה המכה יתירא שמעינן דכשיבורר לנו שלא ימות הוא ונקה המכה מכלל דעד השתא חבוש הוא: **חד אמדוהו למיתה וחיה וחד אמדוהו לחיים ומת.** ואיפכא דרש להו ולא ימות דרשי ליה לאמדוהו לחיים ומת והכי משמע ולא ימות אם אמדוהו תחלה שלא ימות אפי׳ מת לאחר מכאן שנתו יתן ורפא ירפא יתן האומד שאמדוהו לכמה חליו עולה ושבתו ורפואתו שכך היו אומדין אותו כשהיה נאמד לחיים ואם אמדוהו למיתה ואח״כ יקוס והתהלך בחוץ שלא מת שנתו יתן אבל אמדוהו מתחילה למיתה וילא מב״ד חייב וסוף דבר מת אע״פ שהקל באמצע לא פטריה רחמנא: **שהרי יצא מב״ד זכאי.** והא נפקא לן מצדיק אל תהרוג [שמות כג] בפרק אחד דיני ממונות (לעיל דף נג:) מנין ליוצא מב״ד זכאי ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה שאין מחזירין אותו שנאמר ולדיק אל תהרוג: **פוטרין אותו.** ממיתה ונותן חמשה דברים: **אומד שני לממון.** כמה ראוי לשבת מחולי זה ולכמה יעלה שבתו ורפואתו: **אומד האמצעי.** היינו אומד שני: **אין אומד אחר אומד.** לחשב כיוצא מב״ד זכאי ולהפטר אם לאחר מכאן הכביד ומת אלא בתר מעשה דהשתא אזלינן דהואיל והכביד ומת חייב המכה מיתה: **אמדוהו למיתה אומדין אותו לחיים.** אם ראינו שהקל ולא אמרינן הואיל וילא מב״ד חייב הרי זה יהרג: **לחיים אין אומדין אותו למיתה.** לומר טעינו באומד ראשון ולחייבו לזה שהרי יצא מב״ד זכאי ואמרינן מחמת חולי אחר שבא עליו הכבידה המכה: **נותן נזק וצער ליורשין.** והוא הדין לרפוי ושבת וכשם דהא בתר אומד האמצעי אזלינן ולכולהו אמדוהו אלא לאו אורחיה דתנא למחשב כרוכלא: **מאימתי משלם.** [כלומר] מאיזו שעה אומדין אותו כשהקל: **משעה שהכהו.** אומדין כמה היה יפה קודם הכאה וכמה היה יפה אחר הכאה ולא אמרינן הואיל ועד השתא לא אמדינן [ליה] אלא למיתה והשתא הוא דאמדינן ליה לממון נאמדיה כדקאי השתא והרי הוקל ומפסדינן ליה לניזק: **וסתמא כרבי נחמיה.** והך סתמא כרבי נחמיה מוכחא דפטור ליה ממיתה אף על פי שהכביד ומת: **מתני׳ נתכוין להרוג את הבהמה.** היה עומד אדם אצל בהמה ונתכוין להרוג בהמה והרג אדם פטור משום דכי אתרו ביה התראת ספק הוא אף על פי שקבל עליו התראה שאומר להם יודע אני שהוא בן בית ועל מנת כן אני עושה שאם אהרגנו אני אתחייב מיתה פטור דשמא לא יהרגנו: אנפלים לא מיחייב דכמו דקטיל דמי:

והיה

מסורת הש״ס

א) כ״ב קיט., ב) [נעיל עז:], ג) מיר סה: ע״ש, ד) [תוספת׳ דב״ק פ״ט ע״ש], ה) [שמות כא], ו) [לקמן פ:].

תורה אור השלם

1. ושמרתם את השבת כי קדש הוא לכם מחלליה מות יומת כי כל העשה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמיה:
שמות לא יד
2. ויניחהו אתו במשמר כי לא פרש מה יעשה לו:
במדבר טו לד
3. ויניחהו במשמר לפרש להם על פי יי:
ויקרא כד יב

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה לא וכו׳ דמחלל שבת בפרהס״א. ק״ל דלפי זה לא היה ספיקו של משה רבינו ע״ה רק בממלא בפרהסיא דהוי ככופר בעיקר מ״כ עדיין מנ״ל לדינא דממלא שבת בצנעא בסקילה דילמא הא דמקושש בסקילה היינו דהקב״ה הסכים עם משה רבינו ע״ה בסברא זו ודוקא בפרהסיא אבל בצנעא מנ״ל:

והיה בה כדי להמית על לבו. האכן הזאת אם תכה על לב לאויה להרוג אבל על המתנים אין בה כדי להמית פטור דתרתי בעינן שיהא מתכוין למכת מיתה ושיכנו מכת מיתה דאם לא נתכוין למכת מיתה התראת ספק היא דהתרו בו אל תזרוק דשמא תלך על לבו:

גמ' אי נימא אסיפא. דקאמר ת"ק נתכוון להכות את הגדול והלכה לה על הקטן ומת מייב אלמא נתכוון להרוג את זה והרג את זה מייב: **ר"ש פוטר מיבעי ליה.** דהא בהדיא קאמר לה ת"ק ולמה ליה לר' שמעון למהדר פרושא ומאי אפילו: **הא נתכוון להרוג את זה.** והתרו בו עליו דהתראת ודאי הוא והרג את זה מייב דאיכא התראה ומהדר מדוקיא דרישא דלא תימא ר"ש פוטר אכולהו ואפילו נתכוון על מתניו והלכה לו על לבו: **אמר לחד מייייהו.** קא מיכוונא ולא איכפת לה מייייהו: **מאי.** לר"ש מקרי ליה מיתכוון לו ומיתייב אי דילמא כיון דאי אזלא אאידך ושבקא ליה להאי הוה נמי ניתא ליה לאו מתכוון הוא: **אי נמי.** להכות את הגוף הזה אבל כסבור הוא שהוא רשכון ומגלא שמעון מי אמרינן כיון דלהאי גופא איתכוון מתכוון הוא לו אי דילמא כיון דלהאי גברא לא איכוין פטר ליה ר' שמעון: **עד שיאמר לפלוני אני מתכוין.** ואותו פלוני הרג וכי אמר לחד מייייהו לא ייחד אותו וכן כסבור ראובן ונמצא שמעון לא זהו פלוני שנתכוון לו: **וארב לו.** קרא יתירא הוא נכתוב כי יהיה איש שונא לרעהו וקם עליו: **ורבנן.** דפליגי עליה דרבי שמעון מאי דרשי ביה: **אמרי דבי רבי ינאי פרט לזורק אכן לגו.** לתוך חבורה של בני אדם כותים[7] וישראלים אבל נתכוין לישראל זה והרג את חבירו לא אתא קרא למעוטי: **תיפוק ליה וכו'.** ולמה לי קרא: **אי נמי פלגא ופלגא.** למה לי קרא למפטריה הא כיון דמאי לאימיר לכותים[8] קא מתכוונא אית לך למפטריה משום דספק נפשות להקל מוהיגילו העדה[9] (יומא ד' פד:)[10]: **לא לריכא וכו'.** ואשמעינן קרא דפטור משום דהוה ליה כותי[8] קבוע ביניהם וילפינן מהאי קרא דכל קבוע לא פחות מלהיות נדון כמחצה על מחצה והוי ספק נפשות להקל ומהכא נפקא לן בכל דוכתי דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי והא ליכא למילף מייני כדובא דמי דהא מהיכא תיתי לן דילמא האי דפטר ליה להאי משום דספק נפשות להקל ולא משום דחשבי' ליה כרובא אבל מחצה על מחצה ילפינן מייני דאי לאו כמחצה על מחצה דמי לא הוה ליה ספק נפשות להקל ואמאי פטור הא רובא דישראל נינהו ורבנן אית להו נתכוון לזה והרג את זה חייב: **כדרבי יוסי ואם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש.** ואי לא נתכוון להרוג אלא לחבירו דהא כתיב וכי ינצו אנשים וגו': **ממון.** דמי האשה יתן ליורשיה: נתינה

א"נ פלגא ופלגא כו'. תימה אליבא דמאן קא מסיק הכי אי אליבא דמאן דאמר (מכות דף טו:) התראת ספק לאו שמה התראה בלאו טעמא דספק נפשות להקל פטרינן ליה מטעמא דלאו שמה התראה אפילו סברא לן דספיקא להחמיר ואי אליבא דמ"ד התראת ספק שמה התראה היכי פטרינן ליה הכא אם נמצא שישראל הרג הא מחייבינן ליה בהכה את זה ומזר והכה את זה ואף על גב דספק הוה וכנומר שאמרו לו אל תומיר וי"ל דשאני התם שיודע בברור שיבא לידי ודאי איסור אם יומיר או אם יכה שיהם משום הכי שמה התראה אבל הכא בזורק אבן לגו אינו יודע שיבא לידי ודאי איסור שאינו יודע את מי יכה:

וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. מהכא נפקא לן בכל דוכתי כדאיתא פ"ק דכתובות (ד' טו. ושם) ותימה ר"ש דלית ליה הך דרשה מנא ליה ואין לומר משום דמסקינן ר"ש כרבי דליף נתינה נתינה ואייתר ליה ואדא לו לכל קבוע דאכתי לתנא דבי חזקיה אליבא דר"ש קשה מנא ליה כל קבוע ועוד כיון דפטר ר"ש אפילו בכולם ישראלים עד שיאמר לפלוני אני מתכוין לא שייך למידרשיה כלל וי"ל דיש לפרש לר"ש בתשעה ישראלים וחד כותי[8] ואמר לאותו שעומד שם אני מתכוין דמפטר מטעם כל קבוע מואדא לו וכי הא גוונא אם כולם ישראלים מייב[8]:

(זה הדבור שייך לקמן ע"ב)

ומפקא מדרבנן. תימה דבפרק אלו נערות (כתובות דף לד: ושם) דס"ד מעיקרא דפליגי רבי יוחנן וריש לקיש בחייבי מיתות שוגגין אי פטורין מן התשלומין אי לא ופריך [9]מי איכא למ"ד חייבין והתנא דבי חזקיה וכו' ומתוך קושיא זו מוקי פלוגתא בחייבי מלקות שוגגין ומאי קושיא הא איכא הכא תנאי דלית להו תנא דבי חזקיה וי"ל דהא דפליגי עליו לאו משום דלית להו היקישא לענין ממון אחר דבהדי מיתה כגון זרק חץ בשבת מתחלת ד' לסוף ד' וקרע שירטון בהליכתו דאמר התם בחלו נערות (דף לא.) דפטור אי לדמי ולדות דבהדי מיתה דאשה אבל לענין דמי הנהרג דוקא פליגי משום דגלי רחמנא ונתתה נפש וגו' ממון ומיהו קשה דברים הנתנקין לקמן (דף פד:) משמע דאיכא תנאי דלית להו היקישא כלל דקאמר הניחא למאן דאית ליה תנא דבי חזקיה אלא למאן דלית ליה היקישא למה לי וי"ל דהיינו תנא דברייתא דרבי חגא מדרומא דפרק ד' וה' (ב"ק דף מב. ושם) דדרים אנשים כי נתכוונו זה לזה אע"פ שיש אסון באשה יענשו אלמא לית ליה ומ"מ בכתובות חשיב ברייתא דחזקיה עיקר טפי משום דחזקיה בריה דר' חייא ושונה ברייתות של אביו כדאמרינן[8] כל ברייתא דלא מיתניא בי רבי חייא וכו' ועי"ל דבכתובות (דף לה. ושם) פריך לר' יוחנן דקיס ליה דאית ליה ברייתא דחזקיה דלעיל בההוא פרקא (דף לב:) תנא התם הכא על אחותו יש לה קנס ופריך ממתניתין דאלו הן הלוקין הכא על אחותו וקי"ל דאינו לוקה ומשלם ומשני ר' יוחנן [9]בדלא אתרו ביה וקתני סיפא בא על בתו אין לה קנס מפני שמיתתו מיתת ב"ד והא דלא מוחיב מדרבי יוחנן גופיה לפי שצריך להקשות מתוך הדיוק ומקשה בפשיטות הלשון מברייתא דחזקיה וא"ת וכיון דתנא דבי חזקיה מפקא מדרבי ומדרבנן ונתתה נפש וגו' במאי מוקי ליה לא בממון ולא במיתה דאתרוייהו מיפטר מתכוין להרוג את זה והרג את זה ודוחק לומר דלא מוקי קרא במתכוין להרוג את זה והרג את זה דהא פשיטא דבהכי איירי שמתכוין לאחירו דכתיב וכי ינצו אנשים וכתיב ואם אסון יהיה וגו' באשה ומאי טעמא קשה לן לעיל לר"ש האי ונתתה נפש תחת נפש מאי עביד ליה ואי מיתוקם קרא בנתכוון לאותו עצמו שהרג מאי קשיא ליה ולריך לומר דודאי הש"ס לא דחיק כולי האי אבל חזקיה על כרחיה מוקי לה הכי וה"ק אם יהיה אסון כלומר דין אסון שנתכוון לאשה עצמה ונתתה נפש תחת נפש ממש והשתא סיפיה דקרא דין אסון וריש"ה אסון ממש דלא יהיה אסון לאו בדין אסון איירי דבכל עניין שיש אסון פטור לחזקיה מממון אלא לא יהיה אסון כלל קאמר:

מכה

והיה בה כדי להמית על לבו והלכה לה על מתניו ולא היה בה כדי להמית על מתניו ומת פטור נתכוון להכות את הגדול ולא היה בה כדי להמית הגדול והלכה לה על הקטן והיה בה כדי להמית את הקטן ומת פטור נתכוון להכות את הקטן והיה בה כדי להמית את הקטן והלכה לה על הגדול ולא היה בה כדי להמית את הגדול ומת פטור [8]אבל נתכוון להכות על מתניו והיה בה כדי להמית על מתניו והלכה לה על לבו ומת חייב נתכוון להכות את הגדול והיה בה כדי להמית את הגדול והלכה לה על הקטן ומת חייב [6]ר' שמעון אומר [2]אפילו נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור:

גמ' ר"ש אהייא אילימא אסיפא ר"ש פוטר מיבעי ליה אלא אריש נתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם לעובד כוכבים והרג את ישראל לנפלים והרג את בן קיימא פטור הא נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב ר"ש אומר אפילו נתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור פשיטא קאי ראובן ושמעון ואמר אנא לראובן קא מיכוונא לשמעון לא קא מיכוונא היינו פלוגתייהו אמר לחד מייייהו מאי א"נ כסבור ראובן ונמצא שמעון מאי תא שמע דתניא ר"ש אומר עד שיאמר לפלוני אני מתכוון מאי טעמא דר"ש [5]אמר קרא [1]וארב לו וקם עליו עד שיתכוון לו ורבנן אמרי דבי רבי ינאי [2]פרט לזורק אבן לגו [3]היכי דמי אילימא דאיכא תשעה כותים [7] ואחד ישראל ביניהן תיפוק ליה דרובא כותים [7] נינהו אי נמי פלגא ופלגא [8]ספק נפשות להקל לא צריכא דאיכא תשעה ישראל וכותי [7] אחד ביניהן דהוה ליה כותי [7] קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי בשלמא לרבנן דאמרי [4]נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב דכתיב [2]וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה [1]ואמר רבי אלעזר [6]במצות שבמיתה הכתוב מדבר דכתיב [3]אם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש אלא לר"ש האי ונתתה נפש תחת נפש מאי עביד ליה ממון וכדרבי דתניא [5]רבי אומר ונתתה נפש תחת נפש ממון אתה אומר ממון או אינו אלא נפש ממש נאמרה נתינה למטה ונאמרה

נתינה

מסורת הש"ס

א) ב"ק מד:, ב) סס כתובות טו., ג) סס יומא פד: [ב"ק מד: כתובות סס], ד) [בס"ת: גויס, גוי], ה) [שבת קכט. וש"נ], ו) [מזכר בכתובות לג.], ז) [לעיל עד. כתובות לב.], ח) [פי' במתלוקת ולישנא דכי יגלו נקיט. מי"ט], ט) מגילה יח. [לקמן פז: כתובות לג:], י) בס"ת: גויס, כ) בס"ת: לגויס, ל) [במדבר לה], מ) [ליתא סס ועי' תוס' ב"ב נ: ד"ה יפפק], נ) בס"ת: גוי, ס) [וע"ע תוס' ב"ק מד: ד"ה כל ותוס' כתובות טו. ד"ה פרט ותוספות נדה יח. ד"ה פפיקון], ע) [סס לה. ושם], פ) [בחולין קמא.], צ) [סס לב:].

מוסף רש"י

פרט לזורק אבן לגו. לתוך חבורת אנשים ויש שם בנעניים וישראלים ואיכא למימר לכנעניים נתכוין (ב"ק מד:) אבל שני ישראלים עומדין ומתכוין להרוג זה (והרג זה) והתרו בו וקבל התראה ונפלה הכאה על מכירו חייב (כתובות טו.). **תיפוק ליה דרובא כותים בינהו.** ולא אצטריך קרא למפטריה (ב"ק שם). **אי נמי פלגא ופלגא.** חמשה כנעניים וחמשה ישראלים, לא אצטריך קרא למפטריה (שם) דמהיכא מיתי דיקטליה (כתובות שם). **ספק נפשות.** דיני נפשות, להקל. דהא והגילו העדה כתיב (שם). **דאיכא תשעה ישראל.** דאי לאו קרא הוה אמינא זיל בתר רובא וישראל איכון, ואע"ג דאילמא לאו לאהאי איכון, נתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב, קמ"ל קרא דהואיל והוה ליה כנעני קבוע ביניהן כמחצה על מחצה דמי ופסק נפשות להקל, ולכל מילי דקיי"ל קבוע כמחצה על מחצה דמי מהאי קרא נפקא לן (ב"ק שם). **במצות שבמיתה.** שמתכוין היה להורגו (כתובות לג.) שהוא מתכוין להרוג את חבירו והכה את האשה, קמ"ל דהואיל והוה ליה כנעני קבוע ביניהן כמחצה על מחצה דמי ופסק נפשות להקל (לעיל עד.). **דכתיב אם אסון יהיה.** שמתה האשה, **ונתתה נפש תחת נפש.** ואע"פ שלא נתכוין אלא לחבירו, ואשמעינן נתכוון להרוג אם זה והרג את זה חייב (כתובות לג.). **ונתתה נפש תחת נפש ממון.** אם אסון יהיה שמתה האשה, יתן ממון דמי האשה ליורשיה, שאין עליה חיוב מיתה, אלא נתכוין לה אלא לחבירו נתכוין, דכתיב וכי יגלו אנשים (יחדיו) קבבר רבי נתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה ומשלם ממון (חגיגה יא.). **נאמרה נתינה למטה.** ונתת נפש תחת נפש (שם).

עין משפט נר מצוה

לו א מיי' פ"ד מהל' רוצח הלכה ב סמג לאוין קמח:

לז ב ג מיי' שם הלכה ח ועיין בכ"מ:

תורה אור השלם

1. וְכִי יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ וָמֵת וְנָס אֶל אַחַת הֶעָרִים הָאֵל:

דברים יט יא

2. וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנִגְּפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים:

שמות כא כב

3. וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ:

שמות כא כג